

Κυρίες και Κύριοι Καλησπέρα σας,

Κατ' αρχήν θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Ξανθόπουλο για την τιμή που μου κάνει να μιλήσω στην παρουσίαση του βιβλίου του. Πρόκειται για ένα πόνημα, δημιουργίας χρόνων, στο οποίο ο κ. Ξανθόπουλος αφιέρωσε πολύ χρόνο και φροντίδα, επομένως είναι πολύ σημαντικό να μου δίνεται η ευκαιρία να μελετήσω και να σχολιάσω το αποτέλεσμα των κόπων του.

Πρόκειται για ένα ιστορικό βιβλίο με προεκτάσεις στις κοινωνικές πτυχές της κοινωνίας των ανθρώπων στο βάθος του χρόνου. Στόχος του, είναι να σχολιάσει την κρίση που περνάμε τον τελευταίο αιώνα, και όχι μόνο, σε ποικίλα επίπεδα. Οικονομικό, κοινωνικό, έθιμο-πολιτισμικό. Τα αντιπαραθέτει με την ακμή της τεχνολογίας και τα, φαινομενικά, ποικίλα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα που έχουν κατακτηθεί στον δυτικό τουλάχιστον κόσμο. Αναρωτιέται πώς αυτά τα δύο συνυπάρχουν, πώς χιλιετηρίδες εξέλιξης και ανάπτυξης σε κάθε τομέα, έχουν οδηγήσει σε μια γενικότερη κοινωνική παρακμή. Πολύ εύστοχα και συνοπτικά, όλα αυτά συνοψίζονται στον τίτλο του βιβλίου του: "Ρέκβιεμ με Κρεσέντο".

Αρχικά, ο συγγραφέας ξεκινά με ένα οδοιπορικό του συγγράμματός του, δίνοντας έμφαση στον υπερκαταναλωτισμό της σημερινής κοινωνίας. Σχολιάζει τη ραγδαία αύξηση στην κατανάλωση πρώτων υλών που σημειώνεται από τη βιομηχανική επανάσταση και ύστερα, συγκρινόμενη με τον σχετικά σταθερό ρυθμό κατανάλωσης έως τότε. Κάνει λόγο για τη συγκέντρωση του συντριπτικά μεγαλύτερου ποσοστού πλούτου παγκοσμίως στη μικρότερη ποσοστιαία μερίδα ανθρώπων. Συμπεραίνει πως σε κάθε χρονική στιγμή της πιο πρόσφατης ιστορίας, αυτή η κατάσταση διαχώριζε την κοινωνία σε 4 κοινωνικές τάξεις. Από τους εύπορους και τους επικυρίαρχους, έως τους μικρομεσαίους και τους απόκληρους.

Κάνει αναφορά στην τάση του ανθρώπινου είδους να καταφεύγει στη βία και στον πόλεμο από την προϊστορία του κιόλας, για βιοποριστικούς λόγους, παραθέτει μάλιστα την περίπτωση μιας ομάδας κυνηγών στην περιοχή της Κένυας που υποστηρίζεται ότι δολοφονήθηκαν από αντιπάλους τους περίπου 10 000 χρόνια πριν. Ο άνθρωπος αναγκάστηκε να στύβει το μυαλό του συνεχώς από τότε, επινοώντας τεχνάσματα και υποδομές τόσο επιθετικές όσο και αμυντικές, που εξισορροπούν τη μυϊκή του αδυναμία, και κατόπιν, να συσπειρώνεται σε ομάδες, οικισμούς, φυλές.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων των θετικών αποτελεσμάτων που έχει η ομόνοια, οι κοινοί στόχοι και το πνεύμα συνεργασίας μιας κοινωνίας, αποτελεί κατά τον συγγραφέα και η χώρα μας. Η Ελλάδα κατάφερε να εδραιωθεί ως ανεπτυγμένη χώρα, σύντομα μετά το πέρας μιας Τουρκοκρατίας, Γερμανικής Κατοχής και Εμφυλίου Πολέμου.

Κατόπιν όμως, και στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης που επιβάλλουν τα δυτικά πρότυπα, αυτή η ομόνοια του κοινωνικού ιστού άρχισε να φθείρεται. Ο υλισμός υποβάθμισε τη σημασία ηθών και εθίμων που συγκροτούν σημαντικές αξίες και την ομοιογένεια της κοινωνίας, και ο ανταγωνισμός και ατομικισμός που απαιτείται πλέον από τους ταχείς ρυθμούς ζωής αντικατέστησε, σχεδόν πλήρως, την ομαδικότητα.

Εξάλλου, όπως πολύ εύστοχα αποδίδει ο συγγραφέας, σύμφωνα με τον Άγγλο φιλόσοφο Τόμας Χομπς, ο άνθρωπος δεν είναι πάντα κατάλληλος να συνεισφέρει στην πρόοδο της κοινωνίας που συνυπάρχει μέσω της νομοθετικής του εξουσίας, και αυτό οφείλεται κατά τον

Χομπς σε 3 αιτίες διαμάχης: Τον ανταγωνισμό μεταξύ των ανθρώπων, τη δυσπιστία μεταξύ τους και την προσωπική δόξα του καθενός.

Ο συγγραφέας θίγει όμως και άλλα κακώς κείμενα της σημερινής παρακμής.

Ένα από αυτά είναι η δαιμονοποίηση του καπιταλισμού, κυρίως από την χαμηλότερη τάξη της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, στοχοποιώντας, ΑΔΙΚΩΣ, ακόμα και την μικρομεσαία τάξη που συντηρεί μια ιδιόκτητη περιουσία. Αυτή η συμπεριφορά αποδίδεται κυρίως στη “σκοτεινή” εφαρμογή του καπιταλισμού σε πολλές περιπτώσεις, λόγω της υπέρμετρης ανισοκατανομής του πλούτου, της παραγωγής πλούτου βασιζόμενος στις πλάτες τρίτων και της ακραίας κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ωστόσο, σωστά σημειώνεται ότι ο καπιταλισμός έχει αντέξει στο χρόνο διότι, ακόμα και με τις όποιες παρατυπίες στην εφαρμογή του, έχει οδηγήσει σε θεαματικά τεχνολογικά, εμπορικά, προοδευτικά επιτεύγματα.

Ένα ακόμη, είναι η δουλεία. Ένας θεσμός συνηθέστατος έως και τον Μεσαίωνα, ο οποίος υπάρχει έως σήμερα είτε παράνομα στις υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες χώρες, είτε έμμεσα, ως συγκαλυμμένη δουλεία. Ο όρος σαφώς αναφέρεται στους εξαθλιωμένους εργαζόμενους σε κάθε επαγγελματικό τομέα που εργάζονται πυρετωδώς για πενιχρούς μισθούς.

Ένα τελευταίο, είναι η συνεχής υποβάθμιση και εμπορευματοποίηση παροχών όπως η υγεία και η παιδεία. Στο χώρο της παιδείας, και εν συνεχεία τον επαγγελματικό στίβο, προβάδισμα παίρνουν οι έχοντες, καθώς αυξάνεται ο αριθμός ευτελών πτυχίων επί πληρωμή που συναγωνίζονται σε επαγγελματικά δικαιώματα, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που δουλεύουν στην αιχμή ολοκληρώνοντας τον σπουδαστή. Εντύπωση μου έκανε το σύνθημα που αναφέρει ο συγγραφέας ότι χρησιμοποιείται πρόσφατα σε φοιτητικές πορείες του εξωτερικού: “Πλούσιοι γονείς για όλους”. Η ειρωνεία του συνθήματος, δυστυχώς κρύβει μια σκληρή αλήθεια για όσους προέρχονται από τις χαμηλές τάξεις της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και που θέλουν να ανταπεξέλθουν στο υψηλότερο επίπεδο. Στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας, εύστοχα καταγράφεται η διαπίστωση του οικονομολόγου Σεν, ότι τα περισσότερα τροφών στον πλανήτη είναι υπεραρκετά και οι δυνατότητες μετακίνησης απεριόριστες. Ωστόσο, η αντιμετώπιση από τους διεθνείς αρμόδιους οργανισμούς κρίνεται παθητική και καθυστερημένη. Αυτό αποτελεί ένα τυπικό, γενικευμένο παράδειγμα της αντιμετώπισης οποιουδήποτε προβλήματος υγείας και σε μικρότερη κλίμακα. Παθητική, Καθυστερημένη, έως και αδιάφορη.

Ο συγγραφέας καταλήγει πως για να βρεθεί τρόπος αφυπνισμού από την παρακμή του παρόντος, πρέπει να γίνει μια προσπάθεια επανασύνδεσης και μελέτης της Προϊστορίας και της Ιστορίας μας ώστε να καταγραφούν τα αίτια που μας οδήγησαν εδώ. Εν συνεχεία, ξεκινά την ιστορική αναδρομή.

Ξεκινώντας με τους αρχαίους πολιτισμούς, πρώτη μας στάση είναι οι Αιγύπτιοι. Πολιτισμός που άνθησε περί τις εύφορες κοιλάδες του Νείλου, οι Αιγύπτιοι ξεχώρισαν για τον έντονο πολυθεισμό τους, τα Φαραωνικά έργα που μας κληροδότησαν, την περίπλοκη γραφή τους αλλά και την πρόοδο που σημείωσαν σε γνωστικούς τομείς όπως της ιατρικής και των φυσικών επιστημών. Μοναδικός άρχοντας ο Φαραώ ως εκπρόσωπος των θεών επί της γης, σε μια κοινωνία με έντονη κοινωνική διαστρωμάτωση, στον πάτο της οποίας βρίσκονταν οι

σκλάβοι, σε τεράστιους αριθμούς, απαραίτητους για την υλοποίηση των τεράστιων μνημείων και όχι μόνο.

Κατόπιν μελετούμε την Ελλάδα, δίνοντας έμφαση στην Κλασσική εποχή και στη γέννηση της Δημοκρατίας.

Γίνεται λόγος για τη βελτίωση της αυτονομίας της μικρομεσαίας τάξης, που αποτελείται κυρίως από καλλιεργητές και τεχνίτες, λόγω της ευρείας και φθηνής πλέον χρήσης του χαλκού. Σε αυτό το σημείο καταγράφεται μια φράση του Αριστοτέλη που υποστηρίζει την πρωτόλεια καπιταλιστική νοοτροπία της τότε αγοράς: “Δε νοείται δίκαιη πολιτεία με ελεύθερους και ενεργούς πολίτες, δίχως τη διασφάλιση των ευκαιριών για την οικονομική τους ανεξαρτησία”.

Σχολιάζεται ο άριστος τρόπος εφαρμογής της δημοκρατίας για τους ελεύθερους πολίτες της αρχαίας Αθήνας. Γεννιέται λοιπόν το ερώτημα, κατά πόσο δημοκρατικό είναι το σημερινό μας πολίτευμα. Τότε, δεν υπήρχε δικαίωμα επανεκλογής, η εκλογή οποιουδήποτε πολίτη ήταν τυχαία, απόκλειε δε την άσκηση 2^{ου} επαγγέλματος, ενώ είχε βραχυχρόνια ισχύ ενός χρόνου σε κάθε αξίωμα. Όλα αυτά απέκλειαν ή τουλάχιστον περιόριζαν σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα κατάχρησης της εξουσίας. Επίσης, τίποτα από αυτά δεν εφαρμόζεται στις μέρες μας! Από την άλλη, η συμμετοχή στα κοινά στην αρχαία Αθήνα ήταν πολύ έντονη, θεωρείται πως σχεδόν κάθε ελεύθερος πολίτης είχε διατελέσει βουλευτής. Ακόμα, καθιερώθηκε ο εκκλησιαστικός μισθός που συντηρούσε οικονομικά την παρουσία των πιο φτωχών στα πολιτικά δρώμενα. Επομένως, στη συνταγή της επιτυχίας της αθηναϊκής δημοκρατίας, δεν ανήκε μόνο ο περιορισμός των εκλεγομένων, αλλά και η έντονη συμμετοχή της πολιτείας. Η τεράστια αποχή από τα κοινά που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, δικαιολογημένη ή όχι, οφειλόμενη είτε στην απέχθεια προς τις πρόσφατες πολιτικές ηγεσίες είτε στην απάθεια, αποτελεί άλλον έναν λόγο για τον οποίο η σημερινή μας δημοκρατία είναι συντριπτικά υποδεέστερη αυτής της αρχαίας Αθήνας.

Ωστόσο, κάθε νόμισμα έχει δύο όψεις, και η σκοτεινή όψη της υπέρλαμπρης αθηναϊκής δημοκρατίας, εμφανιζόταν στο σκληρό, ιμπεριαλιστικό πρόσωπο που έδειχνε στους συμμάχους της του ταμείου της Δήλου. Το μήνυμα αυτό, όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο συγγραφέας, επαναλαμβάνεται συχνά στην ιστορία, χαρακτηριστικά ως πούμε με τον Βοναπάρτη, τον απελευθερωτή της Γαλλίας που καταδυνάστευσε την Ευρώπη. Και το ηθικό του δίδαγμα είναι ότι η δημοκρατία δε συνεπάγεται απεριόριστες ελευθερίες, αλλά παύει να ισχύει όταν καταπατά τις ελευθερίες του άλλου, ότι η δημοκρατία μιας κοινωνίας που στηρίζεται πάνω στις πλάτες μιας άλλης, αποτελεί τυραννία για τη δεύτερη.

Επόμενος σταθμός η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Μετά την πλήρη περιγραφή της γέννησης, ακμής και πορείας της, καταλήγει στα αίτια της παρακμής της. Από αυτά, θα σταθώ στον πολλαπλασιασμό του δημοσίου τομέα, συγκριτικά με την περίοδο ακμής. Αυτός ο πολλαπλασιασμός σαφώς ήταν ανάλογος με την αύξηση της γραφειοκρατίας και την κατακόρυφη μείωση της απόδοσης. Παρόλ' αυτά, η φορολογία συνεχώς αυξανόταν προς συντήρηση του δημοσίου, με αποτέλεσμα ο εξαθλιωμένος φορολογούμενος να καταφύγει στη φοροδιαφυγή ή ακόμα και στην παρανομία. Στάθηκα σε αυτό το αίτιο παρακμής της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, διότι κάλλιστα μπορεί να χρησιμοποιηθεί, με ενεστώτα χρόνο, για να περιγράψει επακριβώς μία σημαντική τροχοπέδη της ελληνικής, και όχι μόνο, οικονομίας.

Σειρά έχει η Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Σε αυτό το σημείο της Ιστορίας, η θρησκεία άρχισε να πλέκεται έντονα με την πολιτική ηγεσία. Κατά τη δημιουργία του, οι αρχές του χριστιανισμού ήταν έντονα ουμανιστικές και ανθρωπίνες, αποκομμένες από οποιαδήποτε δίψα για εξουσία και δόξα. Η πολιτική ηγεσία, ξεκινώντας από τον Μέγα Κωνσταντίνο και έπειτα, ασπάστηκε τον Χριστιανισμό με ψηφοθηρικούς σκοπούς, και αυτή η υποστήριξη άλλαξε σε μεγάλο βαθμό τη φύση του. Η Εκκλησία ξεκίνησε να δέχεται χορηγίες, αποκτώντας ολοένα και αυξανόμενη κινητή και ακίνητη περιουσία, να εμπλέκεται όλο και περισσότερο στα πολιτικά δρώμενα και όλα αυτά οδήγησαν σε έντονο φανατισμό και δογματισμό που δηλητηρίαζε την κοινωνία και ξεσπούσε συχνά μέσω συγκρούσεων και βανδαλισμών, όπως η εικονομαχία ή η καταστροφή πολλών αρχαιοελληνικών ναών.

Γενικά το Βυζάντιο υπέφερε από αρκετούς χριστιανικούς δογματισμούς και είχε μεγάλες περιόδους παρακμής και χαλαρότητας στην οργάνωσή του. Παρόλ' αυτά ποτέ δεν κατέφυγε σε ακρότητες όπως η Ιερά Εξέταση των καθολικών, ενώ η Βασιλεύουσα πάντα αποτελούσε πρότυπο δημόσιας υγιεινής, παιδείας και τεχνολογίας, καθώς και φάρο μετάδοσης πολιτισμού στις γειτονικές χώρες. Επίσης, προστάτεψε πολλάκις τη Δυτική Ευρώπη από τα κύματα εισβολής ασιατικών φύλων.

Ακολουθεί η σκοτεινή περίοδος του Μεσαίωνα, όπου η θρησκευτική πόρωση, κυρίως χριστιανική και ισλαμική, φοβίζει με δόγματα και φορτώνει με τύψεις τον απλό λαό, ο οποίος σταματά να ασχολείται με την επιστήμη. Κυριάρχησε η φεουδαρχία σχεδόν σε όλη την Ευρώπη, η οποία κατάντησε τον απλό άνθρωπο να δουλεύει βιοποριστικά στα χτήματα του άρχοντά του, ή να υπηρετεί στον στρατό του, δίχως να προλαβαίνει να ασχολείται με οτιδήποτε άλλο που να εξυψώνει το πνεύμα του. Η θρησκεία μπλέχτηκε με την πολιτική όσο ποτέ άλλοτε, με αποκορύφωμα την οργάνωση των 8 σταυροφοριών οι οποίες γιγάντωσαν το χάσμα μεταξύ Ευρώπης/χριστιανισμού και Ανατολής/Ισλάμ.

Ίχνη ακόμα και σήμερα αυτού του χάσματος είναι ολοφάνερα παντού γύρω μας. Συνεχείς πόλεμοι στη Μέση Ανατολή όπου εμπλέκονται, ή πυροδοτούνται από, Δυτικές δυνάμεις, τρομοκρατικά χτυπήματα ακραίων ισλαμιστών σε μεγάλες δυτικές πόλεις, και η έντονη ρατσιστική αντιμετώπιση του δυτικού κόσμου προς τους μουσουλμάνους πρόσφυγες/μετανάστες είναι απόρροια ενός μίσους που δηλητηριάζει τις σχέσεις μεταξύ μας για αιώνες, και δυστυχώς, δε φαίνεται να καταπραΰνεται ούτε στο ελάχιστο.

Κατόπιν, ο συγγραφέας φεύγει από τη μεταμεσαιωνική Ευρώπη, κάνοντας τον απολογισμό μετά από τον Μαύρο Θάνατο και τον Εκατονταετή Πόλεμο. Επιβεβαιώνοντας τη ρήση: "ουδέν κακό αμιγές καλού", ο συγγραφέας καταγράφει τα θετικά αποτελέσματα μετά από αυτές τις καταστροφές. Η αποδεκατισμένη Ευρώπη, απέκτησε μια πιο ορθολογική νοοτροπία και αντιμετώπιση πραγμάτων, ανεξαρτητοποιήθηκε από τον δογματισμό της θρησκείας και η Εκκλησία διαχωρίστηκε από το Κράτος, αναπτύχθηκε ο ουμανισμός και ξεκίνησε ένας πρώιμος καπιταλισμός με πρωτοπόρους τους θαλασσοπόρους. Ίσως αυτό το παράδειγμα συντηρεί τις ελπίδες όλων μας, για ανάκαμψη της κοινωνίας μας σε όλους τους τομείς, μέσα απ' αυτήν την πολυεπίπεδη κρίση που περνάμε.

Φεύγοντας από τη ευρωπαϊκή ήπειρο, ο συγγραφέας περιγράφει μια σειρά από άλλους σημαντικούς πολιτισμούς που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον ρου της Ιστορίας. Μιλά για το νομαδικό λαό των Αράβων, όπου ο θρησκευτικός φανατισμός είναι έντονος σε όλη τους την πορεία. Η Ινδία, ένα κράτος προικισμένο με ευφορία και μεγάλους ποταμούς, αλλά και

τεράστιο πληθυσμό, που απαίτησε από νωρίς εγγειοβελτιωτικά έργα μεγάλης κλίμακας. Η Ινδία χαρακτηρίζεται από την εντονότατη κοινωνική της διαστρωμάτωση, η οποία ενθαρρύνεται και από τον Ινδουισμό, αλλά και από τους συνεχείς πολέμους με το Ισλάμ, με αποκορύφωμα έναν από τους μεγαλύτερους εμφυλίους στην ιστορία και τη δημιουργία του Πακιστάν. Πηγαίνοντας προς τα βορειοανατολικά συναντάμε την Κίνα, ένα κράτος που αναπτύχθηκε κυρίως γύρω από τον Κίτρινο και Κυανό ποταμό. Δύο ποταμούς με τεράστιες παροχές, που συντήρησαν την γεωργοκτηνοτροφική οικονομία της Κίνας και τον τεράστιο πληθυσμό της. Πρόκειται για ένα κράτος χωρίς έντονη θρησκευτικότητα, αλλά που δίνει έμφαση στις ηθικές αρετές, στη μόρφωση και στην πειθαρχία, όπως ορίζουν οι δύο κύριες σχολές νοοτροπίας της Κίνας, αυτές του Κομφούκιου και του Σανγκ Γιανγκ. Ωστόσο, απομονώθηκε από την ταχέως αναπτυσσόμενη Δύση και έμεινε πίσω, έρμαιο στον Δυτικό επεκτατισμό για πολλά χρόνια έως και το πρόσφατο παρελθόν. Ταξιδεύοντας βόρεια, βρίσκουμε τους Μογγόλους, έναν πολεμοχαρή, νομαδικό λαό. Αν και τεχνολογικά υποβαθμισμένοι, σε πολλές περιπτώσεις ήταν θριαμβευτές στα πεδία των μαχών. Η εκστρατεία του Αττίλα στην Ευρώπη και η κατασκευή του Σινικού τείχους από τους Κινέζους μαρτυρούν το πόσο επικίνδυνοι ήταν. Ο συγγραφέας αποδίδει τις επιτυχίες τους τόσο στη φυσική επιλογή, λόγω της επιβίωσης στην σκληροτράχηλη καθημερινότητα για αιώνες, όσο και στην αποτελεσματικότητα των ιπποτοξοτών, και στην άριστη χρήση του πανίσχυρου μογγολικού τόξου. Στα ανατολικά η Ιαπωνία, ένας λαός που παρουσιάζει απόλυτο σεβασμό στις κοινοτικές αξίες και που διατηρεί μια τεράστια ομοιογένεια πληθυσμού έως και σήμερα.

Περνώντας τους ωκεανούς, ο συγγραφέας εξηγεί πώς οι γηγενείς Αμερικάνοι δεν κατάφεραν να αποκρούσουν τις εισβολές των Ευρωπαίων. Είναι τέτοια η γεωγραφία και η τοπογραφία της Ευρώπης, που ευνοούσε την κατοίκηση σχεδόν παντού, με αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού σε κοντινές αποστάσεις άρα και την ταχύτερη, άμεση και συχνή επικοινωνία που οδήγησε στην τεχνολογική πρόοδο. Αντιθέτως, η αμερικάνικη τοπογραφία χαρακτηρίζεται από αχανείς ή δύσβατες εκτάσεις που απομόνωναν τις επιμέρους κοινωνίες, άρα και την πρόδό τους. Ήταν φυσικό και επόμενο λοιπόν, να μην μπορούν να αναχαιτίσουν τα πυροβόλα όπλα των Ευρωπαίων κατακτητών. Πριν την κατάκτησή τους, οι φυλές της νότιας και κεντρικής Αμερικής, είχαν ήδη αρχίσει να παρακμάζουν λόγω της υπερεξάντλησης των φυσικών πόρων από την εντατική γεωργοκτηνοτροφία. Όσον αφορά στους ιθαγενείς της βόρειας Αμερικής, αυτοί ζούσαν σε πλήρη εναρμόνιση με τη φύση, χωρίς να δίνουν έμφαση σε διοικητικές/υποδομικές/στρατιωτικές δομές.

Εν κατακλείδι, ο κόσμος μας κατακλύζεται από μια κατάπτωση ηθικών αξιών στο βωμό του καταναλωτισμού που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση. Πολλά ανθρώπινα δικαιώματα που με κόπο κατακτήθηκαν, αντί να εξαπλώνονται και στον αναπτυσσόμενο ή υποανάπτυκτο κόσμο, φαίνεται να περιορίζονται ακόμα και στον ανεπτυγμένο. Η ολοκληρωμένη, εις βάθος παιδεία και μόρφωση, δίνει τη θέση της στην ταχύρρυθμη, ρηχή και εξειδικευμένη γνώση. Δικαίως λοιπόν ο συγγραφέας αναρωτιέται εάν μέσα σε αυτόν τον τεχνολογικό οργανισμό, ο κοινωνικός ιστός σιγά σιγά αποσυντίθεται. Πολύ εύστοχα ανατρέχει προς εύρεση αιτιών, ομοίων παραδειγμάτων προς μίμηση ή αποφυγή, στην παγκόσμια ιστορία μας. Παραδείγματα προς μίμηση? Η άρτια εφαρμογή της αθηναϊκής δημοκρατίας με τον κατάλληλο περιορισμό του σφετερισμού της πολιτικής εξουσίας, η μαζική και ενεργή συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα, η ανεξαρτητοποίηση της επιστήμης από κάθε τροχοπέδη, ο ουμανισμός και η εναρμόνιση με τη φύση γύρω μας. Προς αποφυγή? Η λανθασμένη, επιβεβλημένη εφαρμογή της “δημοκρατίας”, η αποχή και η αδιαφορία για τα κοινά, ο

παρασιτικός δημόσιος τομέας, ο δογματισμός και φανατισμός, η θεοποίηση των υλικών αγαθών.

Κλείνοντας, να ευχαριστήσω για άλλη μια φορά τον κ. Ξανθόπουλο για την ευκαιρία και την τιμή να σχολιάσω το σύγγραμμά του. Εύχομαι οι προβληματισμοί του να γίνουν αντικείμενο προς σκέψη από όλους μας, και οι λύσεις που προτείνει να εισακουστούν και να εφαρμοστούν άμεσα. Η κρίση που βιώνουμε έχει πολύ βαθύτερα αίτια από το οικονομικό κραχ του 2009, έχει ρίζες βαθιά στην νοοτροπία μας, ωστόσο, ανατρέχοντας στην κληρονομιά που μας άφησε το παρελθόν, είμαι σίγουρος πως έχουμε όσα εφόδια απαιτούνται.

Σας ευχαριστώ πολύ!